

PRAWO AUTORSKIE

Zarys problematyki

Maria Poźniak-Niedzielska, Jerzy Szczotka

SERIA AKADEMICKA

PRAWO AUTORSKIE

Zarys problematyki

Maria Poźniak-Niedzielska, Jerzy Szczotka

SERIA AKADEMICKA

Zamów książkę w księgarni internetowej

proinfo.pl
księgarnia internetowa

Stan prawny na 1 sierpnia 2020 r.

Recenzent

Dr hab. Wojciech Machała

Wydawca

Monika Pawłowska

Redaktor prowadzący

Joanna Otówek

Opracowanie redakcyjne

Katarzyna Rybczyńska

Projekt okładek serii

Wojtek Kwiecień-Janikowski, Przemek Dębowski

Ta książka jest wspólnym dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, byś przestrzegał przysługujących im praw. Książkę możesz udostępnić osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A jeśli musisz skopiować część, rób to jedynie na użytek osobisty.

prawolubni

SZANUJMY PRAWO I WŁASNOŚĆ
Więcej na www.legalnakultura.pl
POLSKA IZBA KSIĄŻKI

© Copyright by Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., 2020

© Copyright by Maria Poźniak-Niedzielska and Jerzy Szczotka, 2020

ISBN 978-83-8187-950-7

Dział Praw Autorskich

01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33

tel. 22 535 82 19

e-mail: ksiazki@wolterskluwer.pl

księgarnia internetowa www.profinfo.pl

SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów	11	
Wprowadzenie	15	
Rozdział I. Przedmiot ochrony prawa autorskiego		
<i>(Maria Poźniak-Niedzielska, Jerzy Szczotka)</i>	19	
§ 1. Pojęcie utworu	22	
§ 2. Kategorie utworów chronionych	27	
§ 3. Utwór zbiorowy i zbiór jako utwór	28	
1. Zbiór jako utwór	28	
2. Utwór zbiorowy	29	
§ 4. Opracowania cudzych utworów i utwory inspirowane	31	
1. Opracowanie cudzego utworu	31	
2. Utwór inspirowany	34	
§ 5. Ograniczenia przedmiotowego zakresu ochrony	36	
§ 6. Zakres przedmiotowy stosowania polskiej ustawy	39	
Rozdział II. Podmiot prawa autorskiego <i>(Maria Poźniak-Niedzielska,</i>		
<i>Jerzy Szczotka)</i>	42	
§ 1. Twórca jako podmiot prawa autorskiego	44	
§ 2. Współtwórcy i ich uprawnienia do utworu	46	
1. Utwory wspólne	46	
2. Utwory połączone	49	
§ 3. Inne osoby uprawnione z mocy ustawy	50	
1. Pracodawca	50	
2. Producent lub wydawca	53	
3. Instytucja naukowa	55	
4. Uczelnia i inne instytucje naukowo-dydaktyczne	58	
Rozdział III. Treść prawa autorskiego		61
§ 1. Podmiotowe prawo autorskie <i>(Maria Poźniak-Niedzielska)</i>	61	

§ 2. Autorskie prawa osobiste (<i>Maria Poźniak-Niedzielska</i>)	67
1. Charakter autorskich praw osobistych	69
2. Treść autorskich praw osobistych	71
§ 3. Autorskie prawa majątkowe (<i>Jerzy Szczotka</i>)	74
1. Pojęcie i charakter autorskich praw majątkowych – uwagi ogólne	77
2. Treść autorskich praw majątkowych	79
2.1. Normatywna definicja treści autorskich praw majątkowych ...	79
2.2. Uprawnienia cząstkowe – pola eksploatacji utworu	80
2.3. Prawo do korzystania z utworu	83
2.3.1. Pojęcie korzystania z utworu	83
2.3.2. Uprawnienie do utrwalania i zwielokrotniania utworu	84
2.3.3. Uprawnienie do rozpowszechniania utworu	88
2.4. Prawo do rozporządzania utworem	99
2.5. Prawo do wynagrodzenia za korzystanie z utworu	100
2.6. Prawo zezwalania na wykonywanie zależnego prawa autorskiego	106
3. Zakres autorskich praw majątkowych	107
3.1. Czas trwania autorskich praw majątkowych	107
3.2. Wyczerpanie prawa wprowadzania utworu do obrotu	109
3.2.1. Istota i skutki wyczerpania prawa	109
3.2.2. <i>Droit de suite</i> jako wyjątek w zakresie wyczerpania prawa	111
Rozdział IV. Dozwolony użytek chronionych utworów (<i>Jerzy Szczotka</i>)	114
§ 1. Pojęcie dozwolonego użytku chronionych utworów	119
§ 2. Dozwolony użytek osobisty utworów	126
1. Pojęcie i treść dozwolonego użytku osobistego	126
2. Ustawowe ograniczenia dozwolonego użytku osobistego	130
2.1. Ograniczenia dotyczące określonych kategorii utworów	130
2.2. Zwielokrotnianie utworu dla własnego użytku osobistego z obowiązkiem zapłaty wynagrodzenia autorskiego	134
§ 3. Dozwolony użytek publiczny utworu	140
1. Pojęcie dozwolonego użytku publicznego	140
2. Treść dozwolonego użytku publicznego	141
2.1. Dozwolony użytek utworów w celach informacyjnych	141
2.2. Dozwolony użytek utworów w celach oświatowych, naukowych i kulturalnych	145
2.3. Dozwolony użytek publiczny w sferze nadawania i incydentalnego cyfrowego kopiowania utworu	158
2.4. Dozwolony użytek utworów plastycznych	165
2.5. Dozwolony użytek utworów w celach publicznych i gospodarczych	167
2.6. Dozwolony użytek utworów osieroconych	169
§ 4. Korzystanie z utworów niedostępnych w obrocie handlowym	171

Rozdział V. Wykonywanie autorskich praw majątkowych	174
§ 1. Ustawowe zasady wykonywania autorskich praw majątkowych <i>(Maria Poźniak-Niedzielska)</i>	176
§ 2. Umowa o przeniesienie autorskich praw majątkowych <i>(Maria Poźniak-Niedzielska)</i>	179
§ 3. Umowa o korzystanie z utworu (licencja) <i>(Maria Poźniak-Niedzielska)</i>	181
§ 4. Umowa o stworzenie utworu <i>(Maria Poźniak-Niedzielska)</i>	183
§ 5. Organizacje zbiorowego zarządzania prawami autorskimi lub prawami pokrewnymi <i>(Jerzy Szczotka)</i>	187
1. Istota i cel zbiorowego zarządzania	187
2. Status organizacji zbiorowego zarządzania i jej relacje z uprawnionymi	189
3. Relacje organizacji zbiorowego zarządzania z użytkownikami	195
§ 6. Komisja Prawa Autorskiego <i>(Jerzy Szczotka)</i>	198
Rozdział VI. Przepisy szczególne dotyczące niektórych utworów	202
§ 1. Utwory audiowizualne <i>(Maria Poźniak-Niedzielska, Jerzy Szczotka)</i>	202
1. Pojęcie utworu audiowizualnego	203
2. Podmiot autorskich praw majątkowych do utworu audiowizualnego	206
3. Prawo współtwórców do wynagrodzenia	209
§ 2. Programy komputerowe <i>(Jerzy Szczotka)</i>	211
1. Program komputerowy jako przedmiot prawa autorskiego	213
2. Podmiot i treść praw autorskich do programu komputerowego	217
3. Ustawowe ograniczenia autorskich praw majątkowych do programu komputerowego	223
Rozdział VII. Ochrona wizerunku, adresata korespondencji i tajemnicy źródeł informacji <i>(Maria Poźniak-Niedzielska, Jerzy Szczotka)</i>	227
§ 1. Ochrona prawna wizerunku	229
1. Pojęcie i regulacja prawna wizerunku	229
2. Zezwolenie na rozpowszechnianie wizerunku	231
3. Rozpowszechnianie wizerunku bez zgody portretowanego	234
4. Środki ochrony prawnej wizerunku	237
§ 2. Ochrona adresata korespondencji	238
§ 3. Ochrona tajemnicy źródeł informacji	239
Rozdział VIII. Ochrona prawa autorskiego	241
§ 1. Ochrona autorskich praw osobistych <i>(Maria Poźniak-Niedzielska)</i>	241
1. Uwagi ogólne	243
2. Roszczenia służące ochronie autorskich praw osobistych	245
2.1. Roszczenie o zaniechanie	245
2.2. Roszczenie o usunięcie skutków naruszenia	245
2.3. Roszczenie o zapłatę odpowiedniej sumy pieniężnej	246

3. Ochrona autorskich dóbr osobistych po śmierci twórcy	248
§ 2. Ochrona autorskich praw majątkowych (<i>Jerzy Szczotka</i>)	249
1. Materialnoprawne środki ochrony	252
1.1. Pojęcie i zakres stosowania	252
1.2. Podmiot czynnie i biernie legitymowany	255
1.3. Roszczenia służące ochronie autorskich praw majątkowych ...	259
1.3.1. Roszczenia o charakterze niepieniężnym	259
1.3.2. Roszczenie o naprawienie wyrządzonej szkody	260
1.3.3. Roszczenie o wydanie uzyskanych korzyści	263
2. Procesowe środki ochrony	265
2.1. Pojęcie i zakres stosowania	265
2.2. Wniosek o zabezpieczenie dowodów	269
2.3. Wniosek o zabezpieczenie, wyjawienie lub wydanie środka dowodowego	270
2.4. Wniosek o wezwanie do udzielenia informacji	273
2.5. Wniosek o zabezpieczenie roszczeń	277
Rozdział IX. Prawa pokrewne	280
§ 1. Pojęcie i regulacja ustawowa praw pokrewnych (<i>Maria Poźniak-Niedzielska</i>)	283
§ 2. Prawa do artystycznych wykonań (<i>Maria Poźniak-Niedzielska,</i> <i>Jerzy Szczotka</i>)	284
1. Pojęcie wykonania artystycznego	284
2. Osoby uprawnione do wykonań artystycznych	286
3. Treść prawa do artystycznego wykonania	288
§ 3. Prawa do fonogramów i wideogramów (<i>Jerzy Szczotka</i>)	292
1. Fonogram i wideogram jako przedmiot ochrony	292
2. Producent jako podmiot ochrony	295
3. Treść ochrony	297
§ 4. Prawa do nadań programów (<i>Jerzy Szczotka</i>)	303
§ 5. Prawa do pierwszych wydań oraz wydań naukowych i krytycznych (<i>Maria Poźniak-Niedzielska, Jerzy Szczotka</i>)	307
Rozdział X. Umowy międzynarodowe w zakresie prawa autorskiego i praw pokrewnych	311
§ 1. Konwencja berneńska (<i>Jerzy Szczotka</i>)	313
1. Geneza i przedmiot ochrony konwencji	313
2. Zasady i treść ochrony konwencyjnej	315
2.1. Zasada asymilacji	315
2.2. Zasada minimum ochrony konwencyjnej	317
§ 2. Konwencja powszechna (<i>Jerzy Szczotka</i>)	319
§ 3. Konwencja rzymska (<i>Jerzy Szczotka</i>)	321
1. Geneza i przedmiot konwencji	321
2. Zasady i treść ochrony konwencyjnej	324

§ 4. Porozumienie TRIPS (<i>Maria Poźniak-Niedzielska, Jerzy Szczotka</i>)	327
1. Istota i znaczenie Porozumienia TRIPS	327
2. Ochrona praw autorskich w świetle Porozumienia TRIPS	330
3. Ochrona praw pokrewnych w świetle Porozumienia TRIPS	333
§ 5. Traktaty Światowej Organizacji Własności Intelektualnej (WIPO) (<i>Maria Poźniak-Niedzielska, Jerzy Szczotka</i>)	335
1. Geneza i cele Traktatów WIPO	335
2. Traktat WIPO o prawie autorskim (WCT)	338
3. Traktat WIPO o artystycznych wykonaniach i fonogramach (WPPT)	342

WPROWADZENIE

Przedstawiamy Czytelnikom książkę *Prawo autorskie i prawa pokrewne. Zarys*, która posiada wszelkie cechy i właściwości podręcznika akademickiego, ale ma także na celu wzbudzenie zainteresowania, a może nawet pewnej fascynacji tą dziedziną prawa nie tylko słuchaczy wykładów z tego przedmiotu na uniwersytetach i innych szkołach wyższych, lecz także szerszego grona osób. Mamy tu na myśli rzesze prawników, którzy w swojej pracy zawodowej rozstrzygają spory z prawa autorskiego, negocjują warunki umów, na podstawie których można rozpowszechnić cudze utwory lub czynić z nich inny użytek.

Prawo autorskie wydaje się nam szczególnie złożoną dziedziną, w której splatają się oczekiwania i interesy bardzo wielu podmiotów. Użytkownikami utworów są szerokie rzesze osób prywatnych, ale także instytucje kultury, np. biblioteki, muzea, filharmonie i inne. Poważną część użytkowników stanowią podmioty prowadzące w sposób zawodowy działalność gospodarczą, polegającą na utrwalaniu i zwielokrotnianiu utworów na nośnikach materialnych, takich jak książki czy płyty, oraz przedsiębiorcy zajmujący się rozpowszechnianiem utworów, jak np. wydawcy, stacje radiowo-telewizyjne, jednostki kinematografii.

Centralnymi pojęciami prawa autorskiego są utwór i jego twórca. Utwór pojmowany jako konstrukcja ludzkiej myśli i wyobrażeń, w jakikolwiek sposób ustalona albo utrwalona na nośniku materialnym, korzysta z ochrony ustanowionej w prawie autorskim pod warunkiem, że posiada właściwości określone przez ustawodawcę w definicji tego dobra, a w szczególności indywidualny charakter stanowiący przejaw działalności twórczej. Ochroną jest objęty jednakże tylko sposób wyrażenia, czyli to, co nazywamy formą, a nie np. idee lub metody.

Na podłożu misternych konstrukcji prawa cywilnego zbudowano instytucje prawne, których celem jest zrównoważenie interesów dostawców twórczości z potrzebami społeczeństwa pragnącego szerokiego dostępu do wiedzy i kultury. Słusznie się jednak uważa, że potrzeby te mogą być zaspokajane tylko z poszanowaniem praw twórców tych dóbr. Tym bowiem osobom przyznana została ochrona prawnoautorska.

W związku z powstaniem utworu, a często już nawet tylko z powzięciem zamiaru jego stworzenia powstają określone stosunki społeczne, które z reguły mają charakter stosunków cywilnoprawnych. Wynika to z przyznania twórcy prawa podmiotowego, dla którego prototypem było prawo własności do rzeczy wytworzonej przez dany podmiot. Wokół tego prawa powstają różne uprawnienia i obowiązki, które są ogólnie uregulowane w Kodeksie cywilnym, co w konsekwencji oznacza, że przy interpretowaniu i stosowaniu przepisów prawa autorskiego należy sięgać do postanowień tego aktu, np. w zakresie zdolności do czynności prawnych, wspólności praw autorskich, odpowiedzialności odszkodowawczej za naruszenie prawa autorskiego, postanowień ogólnych dotyczących umów. Konstrukcje cywilnoprawne są jakby wspornikami instytucji prawnoautorskich, a zatem stanowią niezbędną podstawę interpretacji i stosowania przepisów prawa autorskiego.

W języku prawnym na określenie prawa podmiotowego do utworu używa się z reguły terminu „prawo autorskie”. Ten ustawowy termin nie w pełni odzwierciedla konstrukcję podmiotowego prawa autorskiego i jego treść, ponieważ w postanowieniach obowiązującej w naszym kraju ustawy rysuje się podział na autorskie prawa majątkowe i autorskie prawa osobiste, które to kategorie uprawnień są wyraźnie wyodrębnione. Ich wzajemna relacja jest przedmiotem dyskusji w doktrynie prawa, ponieważ mają charakter odmienny i pod wieloma względami różnią się od siebie.

Odrębną kategorię praw podmiotowych stanowią, wspomniane już w tytule ustawy, prawa pokrewne. Zwraca się uwagę na heterogeniczną naturę dóbr będących przedmiotem praw pokrewnych, która to nazwa ma charakter zbiorczy dla dóbr niematerialnych o różnych właściwościach, zyskujących ponadto ochronę z różnych względów. Statuując ochronę dóbr, które są przedmiotem kreowanych przez ustawodawcę praw podmiotowych bezwzględnych, określanych jako prawa pokrewne prawu autorskiemu, ustawodawca dążył do objęcia ochroną określonych świadczeń intelektualnych. Świadczenia te są bądź związane z bezpośrednim wykorzystaniem utworów (artystyczne wykonania), bądź są przede wszystkim rezultatem określonej działalności finansowo-organizacyjnej (fonogramy, wideogramy, nadania). Owe świadczenia intelektualne nie są pozbawiane cechy swoistej inwencji twórczej, ale przejawiają się w inny sposób, niż tego wymaga prawo autorskie, w następstwie czego nie mogą być uznane za utwory.

W podręczniku nie ma odniesień do ustawodawstwa innych krajów, ale to nie oznacza, że polskie prawo autorskie jest odizolowane od innych systemów ochrony. Trzeba przypomnieć w tym miejscu, że już w czasach, gdy powstawała pierwsza polska ustawa o prawie autorskim z 1926 r., jej twórcy czerpali obficie z rozwiązań legislacyjnych i propozycji doktrynalnych innych krajów, zwłaszcza Niemiec i Francji. Polska również ratyfikowała ówczesnie obowiązujące, a także przyjęte później, konwencje i traktaty międzynarodowe nakładające wzajemne zobowiązania na kraje, które je podpisały.

We współczesnych czasach badania prawnoporównawcze ustąpiły miejsca dążeniu do harmonizacji także dziedziny prawa autorskiego. Odbyna się ona głównie pod egidą Unii Europejskiej za pośrednictwem dyrektyw wydawanych zazwyczaj przez Parlament Europejski i Radę UE. W związku z uzyskaniem przez Polskę członkostwa w Unii Europejskiej w 2004 r. wdrożono do ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych z 1994 r. wiele dyrektyw zmierzających do harmonizacji prawa polskiego z prawem europejskim. Implementacja tych postanowień następuje przez wprowadzenie ich treści do przepisów polskiego ustawodawstwa przez Sejm RP. Dyrektywy uchwalane przez organy UE stanowią przede wszystkim przedmiot prawa europejskiego. Dopiero w momencie implementacji ich treści do tekstu prawa polskiego postanowienia te stają się częścią wewnętrznego prawa krajowego. Z tego względu w podręczniku tylko zaznaczamy, które przepisy powstały w wyniku tego zabiegu implementacji, wskazując określoną dyrektywę.

Na ewolucję prawa autorskiego w skali europejskiej duży wpływ mają także wyroki Trybunału Sprawiedliwości w Luksemburgu. Wprawdzie działalność orzecznicza Trybunału nie jest działalnością legislacyjną, ale orzeczenia Trybunału stanowią poważne impulsy do podejmowania odpowiednich kroków legislacyjnych w krajach Wspólnoty, a ponadto służą wykładni prawa unijnego.

Kończąc te wstępne uwagi, pragniemy podkreślić, że wykład prawa autorskiego byłby niepełny, gdyby pominięto rolę prawa autorskiego w stosunkach międzynarodowych łączących inne kraje. Wynika ona z faktu, że myśl ludzka upostaciowiona w utworach łatwo przekracza granice państw, bo – jak to słusznie mówiono w starożytności – *spiritus flat ubi vult*. Ze względu na ten uniwersalny charakter prawa autorskiego omówiono w rozdziale X w podstawowym zakresie konwencji międzynarodowe, porozumienia i traktaty wiążące Rzeczpospolitą Polską z innymi krajami.

Prawo autorskie chroni utwory jako dobra niematerialne. Nie są to jedyne tej natury dobra podlegające ochronie prawnej. Pojęcie „dobra niematerialne” oznacza dobra jako samoistne „przedmioty intelektualne”, które stanowią punkt odniesienia wyłącznych i bezwzględnych praw podmiotowych i jako takie są przeciwstawiane wyodrębnionym przedmiotom materialnym. Doktrynalne ujęcie dóbr niematerialnych zostało obecnie zastąpione przez ogólniejsze pojęcie „własność intelektualna” użyte po raz pierwszy w Konwencji o Światowej Organizacji Własności Intelektualnej z 1967 r. Prawo autorskie jest obecnie traktowane jako część tego zbiorczego pojęcia, na które składa się także dziedzina określana jako własność przemysłowa, obejmująca przede wszystkim wynalazki, wzory użytkowe, wzory przemysłowe, znaki towarowe, oznaczenia geograficzne i topografie układów scalonych. Przepisy dotyczące tych dóbr nie uchybiają ochronie prawnej utworów, ale też nie znajdują do nich bezpośredniego zastosowania. Wspominamy o tym w tym miejscu, ponieważ pojęcie własności przemysłowej posiada też pewne punkty styeczne z prawem autorskim, choćby wtedy, gdy niektóre inne dobra mogą być również uważane za utwory, jak np. wzory przemysłowe.

Niniejszy podręcznik jednak obejmuje tylko problematykę prawa autorskiego w zakresie objętym regulacją przewidzianą w ustawie o prawie autorskim. Nie pominięto wszakże dociekań i objaśnień doktryny oraz najważniejszych – wskazywanych w tekście – orzeczeń sądowych, które mają znaczący wpływ na interpretację przepisów prawa autorskiego. W zamierzeniu Autorów uwagi zawarte w niniejszym wprowadzeniu do podręcznika mają stanowić właśnie rodzaj topografii wyznaczającej podstawowe linie, według których rozwijają się zasady prawa autorskiego, oraz te punkty, wokół których skupia się istotna część problematyki.

Bardziej szczegółowe objaśnienia i analizy można znaleźć w systemie prawa autorskiego, komentarzach i pozycjach monograficznych, których wykazy są umieszczone przed kolejnymi rozdziałami.

*Maria Poźniak-Niedzielska
Jerzy Szczotka*

Kodeksu cywilnego o ochronie dóbr osobistych (art. 23–24 k.c.). Nie może być ono utożsamiane z utworem jako swego rodzaju rezultatem procesu twórczego.

§ 3. Utwór zbiorowy i zbiór jako utwór

1. Zbiór jako utwór

Zbiory, zawierające odrębne, pojedyncze elementy (materiały), zgromadzone według określonej systematyki lub metody, takie jak antologie, wybory czy bazy danych, również mogą być przedmiotem prawa autorskiego. Według art. 3 pr. aut. warunkiem przyznania ochrony prawnoautorskiej takim zbiorom jest twórczy charakter (oryginalność i indywidualność) przyjętego w nich **doboru, układu lub zestawienia zebranych materiałów**.

Użycie we wskazanym przepisie wyrazu „materiały” wynika z tego, że ustawodawca nie wymaga, aby zbiór składał się z chronionych prawem autorskim utworów (np. wybór poezji, pieśni, fotografii). Dopuszcza się w ten sposób objęcie ochroną zbioru (jako odrębnego utworu) składającego się z takich elementów, które nie podlegają z mocy prawa ochronie prawnoautorskiej (np. zbiór aktów prawnych) lub także takich, których czas ochrony już upłynął. Nie wyklucza to oczywiście sytuacji, gdy zbiór ma pod tym względem charakter niejednorodny, zawierając różnego rodzaju materiały.

Z punktu widzenia dopuszczalności objęcia ochroną prawnoautorską całości, status prawny poszczególnych części zbioru jest obojętny, ponieważ kryterium przyznania ochrony stanowi jedynie twórczy charakter uporządkowanej całości. Jeżeli całość ta składa się z chronionych utworów, które istniały już uprzednio, ustawodawca zezwala na stworzenie i eksploatację takiego zbioru z tym jednak zastrzeżeniem, że nie przyniesie to uszczerbku dla praw do wykorzystanych w ten sposób dzieł.

Sąd Najwyższy w wyroku z 21.10.2004 r. (V CK 143/04, LEX nr 585885) uznał, że utworem może być projekt architektoniczny, który „powstał na skutek kompilacji rozwiązań powszechnie stosowanych w praktyce (...) jeżeli spełnione zostały przesłanki twórczości (oryginalności i indywidualności) poprzez dobór, układ lub porządkowanie składników tego projektu”. Tak też w odniesieniu do podręcznych liczników kalorii i cholesterolu – w wyroku z 25.01.2006 r. (I CK 281/05, OSNC 2006/11, poz. 186). Z drugiej strony w wyroku z 10.08.2007 r. (II CSK 228/07, LEX nr 319623) Sąd Najwyższy stwierdził, że trójstopniowy system wyszukiwania informacji w książce telefonicznej według kryterium alfabety, branży i siedziby nie ma charakteru twórczego. Potwierdził takie stanowisko TSUE w wyroku z 1.03.2012 r. w sprawie Football Dataco Ltd. (C-604/10), wskazując, że baza danych nie będzie przedmiotem prawa autorskiego, jeżeli jej stworzenie „jest uwarunkowane względami technicznymi, zasadami lub ograniczeniami, które nie pozostawiają miejsca na swobodę twórczą”.

Charakterystyczną postacią zbioru utworów są antologie, które stanowią z reguły zestawienie według określonego kryterium (np. czas powstania lub opublikowania, terytorium, tematyka) całych dzieł literackich, a nierzadko też muzycznych, lub ich fragmentów. Dopuszczalność zamieszczania utworów lub ich fragmentów w antologiach, podręcznikach i wypisach bez zezwolenia twórcy (lecz z obowiązkiem zapłaty wynagrodzenia) jest jednak ograniczona tylko do celów dydaktycznych i naukowych (por. art. 27¹ pr. aut.).

2. Utwór zbiorowy

Ustawodawca wyodrębnił w przepisach ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych szczególną postać zbioru będącego utworem – taki mianowicie, który **składa się z elementów stanowiących odrębne dzieła** (wśród nich mogą być także inne materiały) stworzone przez różnych twórców. Zbiór taki, określony w art. 11 pr. aut. mianem utworu zbiorowego, nie został jednak normatywnie zdefiniowany. Ustawodawca ograniczył się jedynie do wskazania tytułem ilustracji niektórych jego charakterystycznych postaci – encyklopedia i publikacja periodyczna. Jako podstawowe przykłady utworów zbiorowych ponadto z reguły wskazuje się także: słowniki, roczniki, kalendarze, dzienniki telewizyjne, telegazety, utwory multimedialne, często bazy danych.

W opinii Sądu Najwyższego (wyrok z 15.11.2002 r., II CKN 1289/00, OSNC 2004/3, poz. 44) przejawem działalności twórczej autorów słownika języka polskiego jako utworu zbiorowego może być „opracowanie siatki haseł, sposób definiowania haseł oraz kompozycja haseł trudnych (leksemów)”. Według Sądu Apelacyjnego w Warszawie (wyrok z 11.05.2007 r., I ACa 1145/06, LEX nr 558375) utworem zbiorowym jest także portal internetowy.

Normatywne wyodrębnienie utworu zbiorowego nastąpiło ze względu na potrzebę szczególnego, odmiennego (odbiegającego) od reguły przyjętej w art. 8 pr. aut., określenia podmiotu autorskich praw majątkowych. Wedle wskazanego przepisu art. 11 pr. aut., autorskie prawa majątkowe do utworu zbiorowego, a w szczególności do encyklopedii lub publikacji periodycznej, **przysługują producentowi lub wydawcy**, a do poszczególnych części mających samodzielne znaczenie – ich twórcom.

Na tej podstawie można zrekonstruować pojęcie utworu zbiorowego jako dzieła, które może składać się z części zarówno samodzielnych, jak i niesamodzielnych (np. układ graficzny czasopisma). Nie jest przy tym konieczne, aby wszystkie elementy składowe dzieła zbiorowego miały status utworów objętych ochroną prawnoautorską (np. proste informacje prasowe w czasopiśmie), chociaż naturalnie mogą nimi być. Części samodzielne utworu zbiorowego (np. hasła z encyklopedii lub słownika, artykuły prasowe, fotografie, rysunki zamieszczone w periodyku) są opracowywane przez poszczególnych twórców działających bez wzajemnego porozumienia i autor-

skiej współpracy, co powoduje, że utwór zbiorowy nie zawdzięcza swego powstania wspólnej w tym zakresie twórczości. Ich powstanie i kształt (zarówno forma, jak i treść) zostały podporządkowane koncepcji edytorskiej wydawcy (producenta) dotyczącej całości zbioru. Koncepcja ta jest realizowana poprzez **twórczy dobór, układ i zestawienie samodzielnych elementów** przez jedną lub kilka osób – w ten sposób osoby te stają się twórcami dzieła zbiorowego jako całości. Utwory, które stanowią samodzielne części dzieła zbiorowego, z reguły powstają więc w momencie, gdy twórcza kompozycja całości jest już gotowa.

W niektórych przypadkach mogą się wyłonić trudności przy rozróżnieniu dzieł zbiorowych od zbiorów dzieł (art. 3 pr. aut.), a nawet czasami od dzieł połączonych (art. 10 pr. aut.). Wydaje się, że **utwór zbiorowy jest podkategorią (szczególną postacią) zbioru dzieł** – taką, w której przedmiotem prawa autorskiego są zarówno poszczególne elementy składowe, jak i sam zbiór. Dzieło połączone zaś to takie, które powstało w wyniku dokonanego przez twórców połączenia oddzielnych utworów w celu wspólnego rozpowszechniania, np. tekst i muzyka, tekst i rysunki (fotografie), muzyka i obraz. Ustawodawca słusznie uznał, że status prawny tego typu dzieła powinien być zbliżony do utworów współautorskich (zob. art. 10 pr. aut.).

Jak wspomniano, utwór zbiorowy zajmuje szczególną pozycję w katalogu dzieł powstałych w następstwie twórczych działań kilku osób ze względu na to, że ustawodawca przyznał autorskie prawa majątkowe do utworu zbiorowego jako całości nie jego twórcy (twórcom), lecz producentowi lub wydawcy. Za takim rozwiązaniem przemawia wiele argumentów jednomyślnie uznanych przez doktrynę za przekonujące. Wskazuje się trafnie na podjęcie inicjatywy przez wydawcę (producenta) oraz jego wkład w powstanie dzieła zbiorowego, który z reguły polega nie tylko na nakładach finansowych i organizacyjnych, związanych ze stworzeniem i rozpowszechnianiem utworu, lecz także na ryzyku ekonomicznym i odpowiedzialności materialnej, jaką ten podmiot ponosi w związku z podjętym przedsięwzięciem. Znaczenie ma także dbałość przez niego o swoją renomę rynkową.

Przyznanie autorskich praw majątkowych do utworu zbiorowego jego wydawcy lub producentowi **nie może niweczyć praw do dzieł stanowiących elementy takiego zbioru** i jednocześnie posiadających samodzielne znaczenie. Wydawca (producent) winien zatem uzyskać od twórców tych dzieł odpowiednie uprawnienie autorskie do ich wykorzystania. W omawianym przypadku utworu zbiorowego dostrzec należy ochronę prawa autorskiego na dwóch płaszczyznach – pierwsza to poszczególne dzieła jako elementy składowe zbioru, druga zaś to płaszczyzna samego zbioru będącego odrębnym od części składowych utworem.

Takie właśnie stanowisko zajął w wyroku z 21.02.1997 r. (I ACr 6/97, LEX nr 62547) Sąd Apelacyjny we Wrocławiu, stwierdzając, że autorskie prawo wydawcy dzieła zbiorowego odnosi się *ex lege* do szczegółowej koncepcji wydawnictwa, doboru nazwisk kompozycji i układu słownika.

Przepis art. 11 zdanie drugie pr. aut. zawiera również domniemanie, że **producentowi lub wydawcy przysługuje prawo do tytułu**. Charakter prawa do tytułu dzieła zbiorowego może budzić pewne wątpliwości, jednakże – jak się wydaje – należy podzielić pogląd, że nie jest to jakieś prawo *sui generis*, lecz prawo autorskie, które zarazem stanowi rodzaj oznaczenia odróżniającego całość dzieła od innych dzieł tego samego rodzaju, pełniąc zresztą nie tylko rolę identyfikującą całość, lecz także rolę informacyjną, tycząca się zawartości dzieła, a więc stanowi jego integralny element.

§ 4. Opracowania cudzych utworów i utwory inspirowane

1. Opracowanie cudzego utworu

W myśl art. 2 ust. 1 pr. aut. przedmiotem ochrony prawa autorskiego jest również opracowanie cudzego utworu (**utwór zależny**). Ustawodawca nie wyjaśnia bliżej, na czym polega czynność określona jako opracowanie, lecz wskazuje przykładowo takie dobra, które mogą być uznane za utwory zależne, a mianowicie tłumaczenia, przeróbki, adaptacje. W tym wyliczeniu zrezygnowano wprawdzie z niektórych, wymienionych w poprzednio obowiązującej ustawie z 1952 r., postaci opracowania (np. przeniesienie na inną technikę artystyczną), ale nie ma to praktycznego znaczenia, ponieważ wyliczenie zachowało charakter przykładowy.

Uznanie konkretnego opracowania za utwór zależny wymaga przede wszystkim stwierdzenia, że jest to **przejaw działalności twórczej o indywidualnym charakterze**, a zatem, że opracowanie stanowi „utwór” w rozumieniu art. 1 pr. aut. Przesłanki, które muszą być spełnione, aby mogło to nastąpić, zostały już bliżej omówione w uwagach poświęconych pojęciu utworu.

Jednakże utwór zależny jest szczególnym rodzajem utworu, ponieważ spełniając wymagania, od których zależy uznanie go za przedmiot ochrony prawnoautorskiej, zawdzięcza swe powstanie swoistej relacji między nim a tzw. utworem pierwotnym (macierzystym). Swoistość tej relacji wynika z zaczerpnięcia w sposób twórczy niektórych elementów utworu macierzystego, czyli utworu, który stał się przedmiotem opracowania.

Należy wszakże podkreślić, że relacja między utworem macierzystym a utworem zależnym musi się przejawiać w **zaczerpnięciu pierwiastków twórczych** (oryginalnych), ponieważ przejęcie innych elementów (np. o charakterze banalnym) nie uzasadniałoby powstania owej zależności, która przejawia się m.in. w przyznaniu twórcy utworu pierwotnego prawa do wyrażania zgody na wykonywanie praw autorskich służących autorowi utworu zależnego (art. 2 ust. 2 pr. aut.). Twórcy utworu macierzystego przysługuje to prawo, ponieważ oryginalna materia (tworzywo) stworzonego przez niego utworu została poddana twórczemu

procesowi opracowania przez inną osobę. Stopień intensywności owej zależności bywa różny, a ona sama może przejawiać się w odmiennych postaciach i rodzajach opracowań.

Sąd Najwyższy w wyroku z 13.01.2006 r. (III CSK 40/05, LEX nr 176385) stwierdził, że „prawo autorskie zależne powstać może wówczas, gdy istnieje uprzednio – i równoległe – autorskie prawo pierwotne do utworu”; brak takiego prawa pierwotnego (np. wyłączenie z art. 4 pr. aut.) musi skutkować przyznaniem osobie dokonującej opracowania ochrony przewidzianej dla utworu pierwotnego.

Jak wspomiano, katalog utworów zależnych nie jest zamknięty, a to zarówno ze względu na rozwój różnych nowych rodzajów wypowiedzi literackiej i artystycznej, jak i nowych form czerpania z dotychczasowego dorobku twórczego. Szczególnie wiele kontrowersji budziło w doktrynie prawniczej **zaliczenie do kategorii utworów zależnych tłumaczeń**, ze względu na fakt, że tłumaczowi przecież przyświeca dążenie do zachowania maksymalnej wierności oryginałowi. W nauce prawa słusznie jednak został wyrażony pogląd, iż różnice pomiędzy poszczególnymi językami sprawiają, że nie ma możliwości przekazania w jednym języku zestawu wartości tekstu wyrażonego w innym języku, w sposób oddający pełnię zawartości tekstu tłumaczonego. W konsekwencji konkretne tłumaczenie staje się rezultatem osobistego poszukiwania przez tłumacza najpełniejszego oddania wymowy tekstu macierzystego. Proces ten, angażując talent i wyobraźnię tłumacza, nadaje jego rezultatowi cechy twórcze, co oczywiście nie oznacza, że wszystkie tłumaczenia stanowią dzieła zależne w rozumieniu ustawy, ponieważ nie wszystkie owe cechy posiadają.

Sąd Najwyższy w wyroku z 29.10.1985 r. (I CR 312/85, OSNC 1986/10, poz. 159) uznał, że „tłumacz jest uprawniony do domagania się zachowania postaci dzieła nadanej mu przez twórcę i zawartej w tłumaczeniu tego dzieła, czyli do domagania się ochrony integralności tłumaczenia tego dzieła”.

Zgodnie z postanowieniami ustawy, opracowanie cudzego utworu jest przedmiotem prawa autorskiego, czyli odrębnym dziełem, do którego prawa autorskie służą jego twórcy, przy czym ich wykonywanie nie może przynosić uszczerbku dla prawa do utworu pierwotnego. Relacja między utworem pierwotnym a utworem zależnym powinna być ujawniona poprzez **wymienienie twórcy i tytułu utworu pierwotnego** na egzemplarzach dzieła zależnego. Obowiązek ten jest wyraźnie przewidziany w ustawie (por. art. 2 ust. 4 pr. aut.), o czym jeszcze dalej będzie mowa.

Jakkolwiek prawo autorskie do utworu zależnego powstaje z chwilą dokonania opracowania cudzego dzieła, to jednak jego **wykonywanie zależy od zgody twórcy dzieła pierwotnego (autorskie prawo zależne)**. Z chwilą zatem uzyskania takiego zezwolenia, twórca opracowania uzyskuje możliwość rozporządzania i korzystania ze swego utworu.

Książka zawiera syntetyczną prezentację całości problematyki polskiego prawa autorskiego i praw pokrewnych. W przystępny sposób omówiono m.in.:

- treść autorskich praw osobistych i majątkowych,
- dozwolony użytek osobisty i publiczny utworów,
- ochronę prawną wizerunku,
- prawa pokrewne, w tym prawa do artystycznych wykonań i prawa do fonogramów i wideogramów.

Publikacja przedstawia także analizę wiążących Polskę umów międzynarodowych w dziedzinie prawa autorskiego i praw pokrewnych; wskazane są dyrektywy unijne i ich wpływ na polskie przepisy, a także ważniejsze wyroki Trybunału Sprawiedliwości UE służące wykładni prawa unijnego i przez to polskiego.

Opracowanie jest skierowane przede wszystkim do studentów prawa oraz innych kierunków, na których prowadzi się wykłady z zakresu prawa autorskiego i praw pokrewnych. Będzie przydatna także prawnikom praktykom, pracownikom instytucji kultury, oświaty, stacji radiowych i telewizyjnych, portali internetowych oraz wydawcom.

Maria Poźniak-Niedzielska – profesor zwyczajny doktor habilitowany nauk prawnych; wieloletni kierownik Katedry Prawa Gospodarczego i Handlowego; dyrektor Instytutu Prawa Cywilnego na Wydziale Prawa Administracji Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie; wykładowca prawa handlowego oraz prawa własności intelektualnej w licznych ośrodkach krajowych i zagranicznych; członek międzynarodowych towarzystw naukowych działających na polu nauczania i ochrony własności intelektualnej; promotor inicjatyw i projektów naukowych oraz wielu prac dyplomowych, magisterskich i doktorskich; autorka licznych prac naukowych z dziedziny prawa autorskiego i prawa własności intelektualnej.

Jerzy Szczotka – doktor habilitowany nauk prawnych w zakresie prawa cywilnego ze specjalizacją w dziedzinie prawa autorskiego i własności przemysłowej; profesor uczelni w Katedrze Prawa Gospodarczego i Handlowego Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie; prowadzi wykłady i seminaria akademickie, wykłady i szkolenia dla sędziów, aplikantów adwokackich i radcowskich, rzeczników patentowych oraz przedsiębiorców; brał udział w końcowej fazie prac legislacyjnych nad ustawą o prawie autorskim i prawach pokrewnych; współpracował ze Stowarzyszeniem Autorów ZAiKS; autor publikacji, opinii i ekspertyz z zakresu prawa autorskiego, własności przemysłowej oraz prawa handlowego.

LEXOTEKA
więcej niż podręcznik

Poszukaj pozostałych podręczników
dostępnych online

www.lexoteka.pl



9 788381 879507

ISBN 978-83-8187-950-7



9 788381 879507

ZAMÓWIENIA:

INFOLINIA 801 04 45 45

ZAMOWIENIA@WOLTERSKLUWER.PL

WWW.PROFINFO.PL